

Watervogels in Nieuw-Leeuwenhorst.

Resultaten van tellingen in de periode 1997-1999

Hein Verkade

Historie

Begin jaren zestig was de grote vijver van Nieuw-Leeuwenhorst de eindbestemming van onze traditionele zondagmiddagwandeling.

Gewapend met restanten brood liepen we over het Boerenburgerweggetje tussen de Kogo en de elf huisjes door richting Dijk en Burg. Daar werd de eerste groep eenden van hun wekelijkse portie voorzien. Daarna werd koers gezet richting grote vijver. Deze waterpartij was zo'n twintig jaar eerder gegraven als tankval in de tweede wereldoorlog. Inmiddels was aan de noordoever een wilgenstruweel ontstaan. Langs de andere oevers domineerden grote grasvelden. De vijver lag er open en gemakkelijk bereikbaar bij.

Ook hier groepjes handtamme Wilde Eenden. Zij hadden een gemakkelijk bestaan dankzij de veelvuldige voederpartijen. Vaag kan ik me herinneren dat er in de verte wel eens een zwart-wit eendje, vermoedelijk een Kuifeend, zwom.

De situatie is sindsdien flink veranderd. Eigenaar het Zuid-Hollands Landschap sloot steeds meer grasvelden voor het publiek af, terwijl de oevers rondom met elzen- en wilgenstruweel begroeid raakten. Hierdoor ontstond een beschutte waterpartij die steeds meer geschikt werd voor schuwere soorten eenden. De tamme eenden verhuisden naar een meer mensvriendelijke omgeving zoals de vijvers van de nieuwbouwwijk Boerenburg.

De gevarieerde vogelbevolking en slechte bereikbaarheid van de vijver brachten de vogelvereniging op het idee een kijkhut langs de oever te plaatsen. Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan schonk onze vereniging een hut aan het Zuid-Hollands Landschap. Deze werd op de drassige noordoever geplaatst. Direct daarna kwam de vijver meer in de belangstelling van vogelaars. Vele verrassende waarnemingen werden gedaan.

Vogelaars bleken echter niet de enige belangstellenden voor de hut. Het werd steeds vaker een goedkope overnachtingsplaats voor illegalen en daklozen.

Daarom werd in overleg besloten de kijkhut naar een andere plek in de provincie te verhuizen en te vervangen door een kijkscherm. Deze werd in 1997 gebouwd op de zuid-oost oever.

Hier vandaan kan met een gunstige lichtval vrijwel de gehele waterplas worden overzien. Dit was een goed moment om middels regelmatige tellingen de vogelbevolking in kaart te brengen.

Telmethode

Om een goed beeld van de vogelwereld op de vijver te kunnen krijgen werd besloten een wekelijkse telling uit te voeren. Vanaf 20 september 1997 werd ieder weekend op zaterdag-, zondag- of maandagmorgen tussen 9.00 en 12.00 uur gekeken en genoteerd. Dit resulteerde precies twee jaar later in 102 volledige tellingen. Alle watervogels op de vijver en in de takken langs de oevers werden opgeschreven en geturfd. Slechts overvliegende vogels werden niet meegeteld.

Een telronde duurt ongeveer één uur. Er wordt het langst stilgestaan bij het kijkscherm. Daarna worden de overige hoeken vanaf de west- en de noordzijde geteld om tenslotte nog een keer door het scherm te turen.

Resultaten

Gedurende het jaar zijn er grote verschillen in aantallen en soortenrijkdom op de vijver.

Het kostte soms moeite om vogels te ontwaren. Toch is er geen enkel bezoek geweest zonder watervogels. De laagste score was op 31 mei 1998 toen slechts 4 vogels werden waargenomen, verdeeld over 3 soorten. De hoogste score werd tijdens een vorstperiode op 13 februari 1999 gehaald. 723 vogels verdeeld over 10 soorten bevolkten toen de vijver.

De grootste variatie aan soorten werd in maart 1999 opgetekend. Zowel op 13 als op 20 maart verbleven er 12 verschillende soorten vogels.

De vele takken boven het water maken het van mei tot september moeilijker om tot een complete telling te komen. Het dichte bladerdek biedt een uitstekende dekking. Geduld en goed zoeken leveren na een tijdje een beeld op van de bezetting. Dit is slechts het minimale aantal.

De periode mei t/m augustus levert de laagste aantallen vogels. Het is dan broedtijd. Aangezien maar een paar soorten de vijver als broedplaats kiezen zijn alle overige vogels verdwenen. Alleen de Meerkoe en het Waterhoentje hebben er met In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de vogelbevolking van de vijver. Per soort worden een aantal gegevens uitgewerkt waardoor een totaalbeeld ontstaat.

zekerheid gebroed. Futen en Dodaarsjes vertoonden uitgebreid territoriaal gedrag, maar van broeden is het (nog) niet gekomen.

In augustus nemen de aantallen snel toe om in december-januari het hoogtepunt te bereiken. Dit laatste geldt lang niet voor iedere soort op zich (zie tabel 1). Daar de Wilde Eend verreweg het meest talrijk is, zijn het vooral de fluctuaties van deze soort, die het totale aantal vogels beïnvloeden.

Tabel 1

Soort	Totaal	Maand	Maximum	Bezetting	Gemiddeld
Fuut	19	april	2	14	1,4
Dodaars	33	maart	3	22	1,5
Aalscholver	29	april	3	23	1,3
Nijlgans	13	mei	2	9	1,4
Smient	731	oktober	97	38	19,2
Wilde Eend	5793	januari	647	102	56,8
Krakeend	681	oktober	74	51	13,4
Pijlstaart	2	dec/mrt	1	2	1,0
Slobeend	9	september	4	5	1,8
Wintertaling	361	februari	48	38	9,5
Tafeleend	208	december	12	44	4,7
Kuifeend	532	april	22	72	7,4
Nonnetje	9	februari	3	6	1,5
Grote Zaagbek	83	januari	10	24	3,5
Waterral	2	febr/april	1	2	1,0
Waterhoen	103	maart	5	60	1,7
Meerkoe	309	april	7	90	3,4
Oeverloper	6	mei	3	3	2,0
Witgatje	2	november	2	1	2,0
IJsvogel	3	september	1	3	1,0

Totaal = totale aantal vogels tijdens de 102 tellingen

Maand = maand waarin de soort het talrijkst is

Maximum = maximum aantal dat tijdens één bezoek geteld is

Bezetting = aantal bezoeken waarbij de soort aanwezig was n=102

Gemiddeld = gemiddeld aantal individuen dat geteld werd tijdens bezoeken dat soort aanwezig was

Soorten

Aantallen vogels:

1 - 5	zeer klein
6 - 10	klein
11 - 25	vrij klein
26 - 50	vrij groot
51 - 100	groot
>>100	zeer groot

Aantal bezoeken aanwezig:

1 - 10	schaars
11 - 25	vrij schaars
26 - 50	rij algemeen
51 - 102	algemeen

FUUT *Podiceps cristatus*

Vrij schaarse onregelmatige jaarvogel in zeer kleine aantallen. Een territoriaal paartje verbleef in het voorjaar van 1999 langere tijd op de vijver. De vogels gedroegen zich tamelijk agressief tegenover de aanwezige Dodaarsjes.

DODAARS *Tachybaptus ruficollis*

Vrij schaarse winter- en voorjaarsgast in zeer klein aantal. Zowel in 1998 als in 1999 was in het voorjaar een paartje aanwezig. De vogels lieten zeer regelmatig hun baltsroep horen. Dit kreeg helaas geen vervolg. Na half april verdwenen zij weer uit Nieuw-Leeuwenhorst.

AALSCHOLVER *Phalacrocorax carbo*

Vrij schaarse jaarvogel in zeer klein aantal. De soort wordt in voor- en najaar vaker waargenomen dan in zomer en winter. In de maanden september en oktober bevindt zich een slaapplek in de bomen in de zuid-west hoek van de vijver. Het betreffen allemaal onvolwassen vogels in aantal variërend van twee tot zeven exemplaren.

NIJLGANS *Loochen aegyptiacus*

Zeer schaarse jaarvogel in zeer klein aantal. Het voorjaar lijkt de beste periode om Nijlganzen waar te nemen.

SMIENT *Anas penelope*

Vrij algemene wintergast van half september tot eind maart. De aantallen lopen zeer uiteen van zeer klein tot groot. De hoogste aantallen worden in het najaar bereikt terwijl de soort in de winterperiode regelmatig tijdens de telrondes ontbreekt.

WILDE EEND *Anas platyrhynchos*

Algemene jaarvogel met in de winter meestal een zeer grote populatie. Vooral tijdens vorstperiodes kunnen de aantallen in de honderden lopen. In de maanden april en mei zijn deze aantallen echter zeer klein.

KRAKEEND *Anas strepera*

Algemene gast van juli tot begin april in zeer wisselende aantallen van zeer klein tot groot. Een aantal vogels ruit onder dekking van het overhangende gebladerte. Van september tot december is de soort het meest algemeen.

PIJLSTAART *Anas Acuta*

Toevallige bezoeker. Eén keer in december en één keer in maart.

SLOBEEND *Anas clypeata*

Zeer schaarse doortrekker in zeer klein aantal. Slobeenden werden alleen in de maanden maart, september en oktober gezien.

WINTERTALING *Anas crecca*

Vrij algemene wintergast van oktober tot half april. Vooral in de winter van 1999 ging het om vrij grote aantallen. Ieder bezoek werd toen opgevrolijkt door veelvuldig geroep van deze kleinste eendensoort.

TAFELEEND *Aythya ferina*

Vrij algemene wintergast van begin oktober tot maart. De regelmaat in aantallen is opvallend (zie tabel 3). Het kleine tot vrij kleine aantal is bij iedere telronde in de winter present.

KUIFEEND *Aythya fuligula*

Vrij algemene wintergast van september tot begin mei. Net als bij de Tafeleend geven de aantallen een vrij constant beeld. De Kuifeend is steeds iets talrijker dan de Tafeleend. De grootste aantallen worden in april geteld. In deze maand is de Kuifeend de meest talrijke soort op de vijver, een eer die in alle overige maanden aan de Wilde Eend toevalt. Een verklaring hiervoor zal in de broedtijd gezocht moeten worden. Wilde Eenden verdwijnen in maart massaal richting de broedplaatsen. Kuifeenden broeden vooral in juni. Wintergroepen van deze soort blijven in het voorjaar veel langer bijeen.

NONNETJE *Mergus albellus*

Schaarse wintergast in zeer kleine aantallen in februari en maart. Opvallend is dat Nonnetjes in de winter van 1998 geheel ontbraken. Alle waarnemingen in het jaar daarna betroffen vrouwtjes.

GROTE ZAAGBEK *Mergus merganser*

Vrij schaarse wintergast in kleine tot vrij kleine aantallen. De nadruk ligt op de periode eind december tot eind maart. Enkele vogels bezochten soms reeds in november de vijver. Geen enkele soort is zo actief en succesvol in het foerageren in de vijver als de Grote Zaagbek. Met grote regelmaat werden flinke vissen gevangen. Spectaculair waren de vechtpartijen met soortgenoten die hierop volgden.

WATERRAL *Rallus aquaticus*

Toevallige gast. Eén keer in februari op het ijs en één keer in april. Gezien het verborgen leven zal de Waterral zich ongetwijfeld vaker langs de oevers ophouden.

WATERHOEN *Gallinula chloropus*

Vrij algemene jaarvogel in zeer kleine aantallen. Eén paartje broedde succesvol in 1998. Waterhoentjes

waren diverse langere perioden in verschillende jaargetijden geheel afwezig.

MEERKOET *Fulica atra*

Algemene jaarvogel in zeer kleine tot kleine aantallen. In 1998 werd succesvol en in 1999 niet succesvol gebroed. Opvallend was dat het aantal Meerkoeten tijdens de korte vorstperiode in februari nauwelijks toenam in de aanwezige wakken, dit in tegenstelling tot het aantal Wilde Eenden.

OEVERLOPER *Actitis hypoleucos*

Schaarse doortrekker in zeer klein aantal. Zowel tijdens de voor- als de najaarstrek worden de overhangende takken langs de oever gebruikt als rustplaats.

WITGATJE *Tringa ochropus*

Eenmaal in november rustten twee vogels op de takken langs de oever.

IJSVOGEL *Alcedo atthis*

Schaarse najaarsgast in zeer klein aantal.

Overige soorten

Regelmatig verblijven één of twee Blauwe Reigers *Ardea cinerea* rond de grote vijver meestal met mooi weer zonnend in de bomen soms op de takken vlak bij het water.

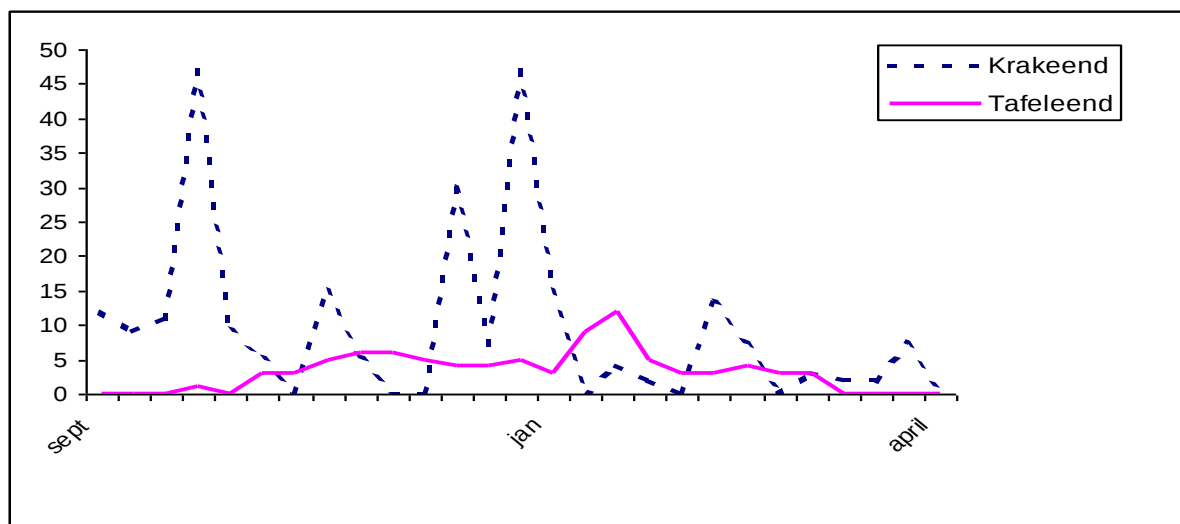
Slechts éénmaal werd een Kokmeeuw *Larus ridibundus* kortstondig op het wateroppervlak gesignaleerd. Andere soorten meeuwen trokken veelvuldig hoog over.

Ook de Rietgors *Emberiza schoeniclus* werd slechts één maal in het vroege voorjaar gezien.

Regelmaat

Bij de soortbespreking kwam reeds naar voren dat sommige soorten eenden in een vrij constant aantal (Tafeleend) op de vijver verbleven terwijl anderen een veel grilliger aantalbeeld gaven (Krakeend). In figuur 1 worden voor beide soorten de aantallen per bezoek weergegeven voor het tijdvak 20 september 1997 tot 5 april 1998.

Figuur 1

Tot de meer gelijkmatige soorten horen de Tafeleend, Kuifeend en Grote Zaagbek. De meest opvallende 'grillige' soorten zijn de Smient en de Krakeend.

Verklaringen hiervoor zijn niet zomaar te geven, vermoedens bestaan er wel.

Smienten en Krakeenden vliegen bij verstoring vaak op. Tafeleenden, Kuifeenden en Grote Zaagbekken geven er de voorkeur aan bij onraad van deze plaats weg te zwemmen.

De eerste twee soorten gebruiken de vijver slechts als rust en/of slaapplek, terwijl de andere drie er daarnaast ook fourageren. Derhalve hebben zij een

veel constantere binding met de plek waar ze overwinteren.

Smienten vliegen regelmatig weg in oostelijke richting of landen vanaf die zijde op het water. Iets ten oosten van Nieuw-Leeuwenhorst liggen de laatste graslanden van Oud-Leeuwenhorst waar in de winter groepjes Smienten grazen. Uitwisseling tussen beide gebieden lijkt dus een verklaring voor het grillige aantalsverloop.

Oude tellingen

In de zeventiger en tachtiger jaren werden ook regelmatig watervogel-tellingen in Nieuw-Leeuwenhorst gehouden. Een overzicht van de

resultaten is in de 'vogels van Noordwijk en omstreken' opgenomen.

Opvallend zijn de veranderingen welke sindsdien zijn opgetreden. Fuut, Slobeend en Zomertaling zijn sterk achteruitgegaan of geheel verdwenen. Smient, Krakeend en Grote Zaagbek namen spectaculair, Aalscholver, Nijlgans en Wintertaling licht toe.

Wilde Eend, Tafeleend, Kuifeend en Waterhoen bleven constant in aantallen en bezoekfrequenties.

Toekomst

Twee jaar tellen lijkt veel maar is eigenlijk nog te kort om een compleet beeld van de vogelbevolking op en rond de grote vijver van Nieuw-Leeuwenhorst te geven. Dit verslag dient dan ook als een eerste aanzet hiertoe. Hopelijk lukt het de tellingen vol te blijven houden om zo in de toekomst een nog

vollediger beeld te kunnen geven. U wordt daarvan dan weer op de hoogte gebracht.

Een andere wens voor de toekomst is dat er bij het kijkscherm een voorlichtingsbord over de bevolking van de vijver komt. Welke vogelsoorten daarop voor moeten komen is inmiddels al wel duidelijk !....

Literatuur:

Dijk J.van & Hoek D.M. 1989. Vogels van Noordwijk en Omstreken. Noordwijk

Met dank aan Dick Passchier voor tellingen tijdens de vakantie, Rien Sluys voor de tabellen en grafieken en Jelle van Dijk voor het kritisch doorlezen van het artikel

W. Andelaar

Als geen andere plaats leent Noordwijk zich voor een rondje groen. Met de vuurtoren als middelpunt iets oppikken van wat de natuur te bieden heeft.

Vogelen, het kijken naar vogels, is op verschillende manieren te beleven. Veel jongeren hebben daarbij maar een doel voor ogen, zo veel mogelijk verschillende soorten zien. Zij houden een persoonlijke lijst bij van hun waarnemingen en turven hun nieuwe soorten. Als er een bijzondere vogel is te zien, al is het aan de andere kant van ons land, dan racen ze er naar toe. Je moet zorgen dat de hitlijst van je concurrenten niet langer wordt dan de jouwe. Dat kan tot gemakkelijke geschiedenissen leiden. Enkele jaren terug zat er op de Vliehors op Vlieland een bijzondere arend. Gealarmeerd door iemand van de club spoedden een groot aantal waarnemers zich naar het eiland. Daar aangekomen bleek het beest inmiddels naar Texel overgestoken te zijn. Een aantal vogelaars

nam teleu**Excursie edelherten:** In aansluiting op deze lezing is er een mogelijkheid om een speciale excursie mee te maken om het "burlen" van de Edelherten te beluisteren. In de pauze is er gelegenheid om zich op te geven.

rgesteld de boor terug naar het vasteland. Anderen echter charterden een vissersboot die hen op Texel aan wal bracht.

Ik heb niets tegen deze wijze van vogels bekijken, integendeel. Zoals anderen postzegels of suikerzakjes sparen, verzamelen zij vogelwaarnemingen. Ze zijn daarbij lekker buiten, in de vrije natuur. Ieder mens heeft iets van een jachtinstinct. Deze groep vogelaars bevredigt dit instinct niet met een geweer, zelfs niet met een fototoestel, maar met de verrekijker. Wie kan daar nu tegen hebben?

Toch sta ik liever te kijken naar het gedrag van een vogel. Naar vogels die op de trek ons dorp passeren bijvoorbeeld. Zoals me dat laatst eens overkwam langs de eerste slag naar het strand, ten noorden van het dorp. Op een paaltje van het prikkeldraad zat een sperwer die door enkele eksters werd lastiggevallen. Steeds dook er weer een ekster op het roofvogeltje waardoor het gedwongen werd de lucht in te gaan. Eerst achtervolgd door de aanvaller, maar al snel werden de rollen omgedraaid en moest de ekster het ontgelden. Dat spelletje werd steeds weer herhaald waarbij de sperwer telkens op een paaltje terugkeerde. Op een bepaald moment zo dicht bij me dat ik de kijker niet meer nodig had.

Natuurlijk is zo'n waarneming niets bijzonders, niet de moeite waard om de in de lijst achter in de Strandloper op te nemen. Toch vind ik een dergelijke ontmoeting met een wild dier zo waardevol dat je het nooit meer vergeet, vooral als